

ת פ ל ת ה א ח ר ו נ ה

(פרק מזכרונותי מזמן המלחמה)

עופים ויגעים, אגב סחיבת הרגלים הבצקות והפצועות מהודו האבי-נים בצלע ההר, עזבנו את המצב בין הרי ארסיאגו. שבועות אחדים נמשך הקרב. התקפה רדפה התקפה, השתערות אחרי השתערות. אנשים וסוסים אזרו את שארית כוחותיהם, כדי להגן על העמדות, והדבר עלה בידינו. לילה לילה שכבנו לישון בצד התותחים, שמא נאחר חלילה את המועד עד שנצא מן החפירות. בכמה קרבנות אדם ובהמה עלה לנו, עד שהעלינו את החותכים לראש הצוק. ומשעלה הדבר להתבסס על ראש הסלע נעשינו למגיני החפירות הקדמיות מהתקפת פתאום.

כשמתחילים צעים ועולים מהפירות האישלקים כובעי המגן העגור-לים והם נמשכים כנחש עקלתון לצד החפירות שלנו — מיד אנו פותחים ב"שיר"... השורות הראשונות נופלות ללא קום, והבאים אחריהם מהססים ושבים. רק אחדים מעיזים למרות "האש הסוגרת" לחדור לתוך "רוכבי ספרד", וישם על פי רוב, פוגע בהם רמון יד, או הכידון, ואנו למעלה על ראש הסלע, מציצים בהחבא לתוך העמק, ורואים בעינינו גויות אני-שים המפרפרים פרפור אחרון, גוועים, ופתיל חיים נתק לנצח...

סוף סוף נוכחו האישלקים, כי כאן במקום זה, לא יפרצו פרץ בחזית שלנו ופסקו מלהתקיף.

מששקט קצת, עזבנו בלילה את המערכה כדי להנפש ולהחליף כוח מאחורי החזית. כצללים הללו, נטולי-חיים, צעדנו קדימה, מבלי להשגיח בגשם הסוחף שנתך עלינו, בלוית רעמים וברקים. ליד הסוסים החסונים — סוסי יטיוארמרק, שהורידו ראשיהם המטפטפים מים — צעדה יורה ארוכה של חיילים. הקרב שעבר עלינו זה רק לפני שעות אחדות, נדמה לנו כחלום, כדבר רחוק. רעמי התותחים, טרטור מכונות היריה, והארת הרפלקטורים ישוב לא הפחידו אותנו. לפני עינינו השתרע העמק באור שחר תווה, והמדורות הקטנות שהבהבו מסביב, העידו, כי אמנם באהלים

הנטוויים ישנים אנשים שנת מנוחה ושלווה. אם גם יומים לא בא אוכל אל פיננו, לא הרגישנו בצער הרעב; רק רצון תקיף אחד השתלט עלינו: להגיע במהירות אל העמק, להשתטח, ולהשתקע בשינה עמוקה המשכיחה הכל.

בשעלה הישר הגענו לעמק. ביארית כוחותי השלכתי מעלי את כלי זיוני ושכבתי לצד הסוסים, שהממו אותי בגופם. גם הם, העלובים, לא יכלו יותר לעמוד על רגליהם וביחד נרדמנו.

למחרת היה יום מעונן. ההרים מסביב היו עטוויים קרעי עבים, ועננים בודדים, שמראיהם כמראה שדי שחת, העו על פני הבקעה. עד מהרה ישבנו מסביב למדורות, מסתכלים בשלהבת העולה, המרגיעה את העצבים המתוחים ומעוררת זכרונות של מולדת שקטה ושאננה.

חיל-הדואר הגיע. מתלק הוא את המכתבים. גם אני הנני בין המאו-ירים. כל אחד פונה הצדה, מתיחד עם מכתבו, ומתוך תדווה פנימית קוראים את המכתב של אבא ואמא. כתבו של אבא מרגיע. אם גם הדמעות נופלות מעצמן — איזו חמימות נעימה משתפכת בלב, וכאלו הוסרה מוע-קה מעל הנישמה. מתעורר חפץ לנישק כל אות ואות לחוד. בסוף המכתב דרישת שלום מאמא. האותיות עקומות ושבורות, ובניגוד גמור לחוק הסימטריה. משתפכות הן מעל לשורה ומתחת לשורה, כאהבה האמהית שאינה יודעת חוק...

היא כותבת: "בני היקר! בעוד ימים אחדים נחוג את חג ראש השנה. את כל לבי אשפוך לפני היושב מרום, שיגן וישמור עליך. אצום וארבה בבכי ובתפלה, עד שלבי, לב אם, ירגיש כי נתקבלה תפלתו". אם עלובה! אין את היחידה שחתפלל בשביל בנה. מזליוני אמות שופכות זה שנים נחלי דמעות, שנבלעות בתהום לריק, ואין ביכלתן לעצור ביד מלאך המלחמה ההורג ושוחט את בניכז האומללים!

כנראה גם יתר חברי — ארבעה יהודים היונו באותה בטריה — קבלו מכתבים מהוריהם. כי כשנפגשנו אחרי שעה, בעמדנו לפני הדוד לקבל את ארוחתנו, היו עיני כולם אדומות מבכי, ותוגה אלמת שפוכה היתה על פניהם. ישבנו לאכול ואגב שאילה לשלום הנשארים בבית, נתגלגלה השיחה על אודות החג הבא. והעיקר אם אפשר יהיה להתפלל

זה נותן בנו בוח ואומין לההגבר על כל המכשולים ואף על מצודת המות הפרוישה על דרכנו.

דברתי על לבו, כי סוף סוף בעוד זמן מה תגמר המלחמה ואנו נשוב הביתה. הוא רק הגיע ראש ונאמת.

כשבארתי לו סיבת כואי וענין ה"מנין", אורו פניו. ביחד הלכנו לחפש עוד "יהודים" ועד מהרה מצאנו יותר משני מנינים. והוא, ר' אברהם היה שמו — רין כמה מלים אל הרב הצבאי לבקש ממנו שופר וספר תורה; אולם שב בידים ריקות. הרב הצבאי בעצמו אין לו תשד מישי קדושה אלו. "אין דבר" — נחם אותנו — "מובטחני ישגם בלי שופר יגיעו הפלותינו עד יערי שמים, ולא יהיה בכוח כל המקטרגים לעכבה".

עד החג נשארו עוד ימים אחדים, ודאגתנו היתה — למצוא מקום פנוי בשביל בית תפילה. כל בתי הכפר היו הרוסים ונתוצים, הורבה אהת גדולה מחברתה; ואם נשתוירו עוד ארבעה כתלים ועליהם משהו של גג, הוכנסו ישמה פצועים וחיילים. החלטנו להתפלל ביער הסמוך תחת כפת הרקיע. אולם בערב החג עזב גרוד אחד את הכפר בדרכו אל החזית, ונשארו כמה אורות פנויות. בקושי גדול השגנו מאת המפקד הצרה של אורווה. הכנסנו לתוכה קורות בתור ספסלים, ומתיבות רמו-נים תקנו "עמוד". נמצאו גם נרות. מתוך עבודה זו שקעה עלינו השמש, ומבין יערי עד וסלעי מגור ירדה עלינו השנה החדשה. בין החיילים שבאו להתפלל נמצאו גם קצינים אחדים, שאימת יום הדין הזכירה להם את יהדותם.

מובן, שר' אברהם'ל השוחט היה שלוח ציבור שלנו. אחרי תפלת מעריב ברכנו ייה את זה בשנה טובה וישכנו במסכה לאכול סעודת החג — פתיבג וקפה שחור.

למחרת, ביום א' של ראש השנה, כשהגיע זמן תקיעת שופר, נשמעו יעמי תותחים חזקים, כאלו הזכירו לנו כי אמנם יום הדין הוא היום. ולתפלה מוסף, כשפתח ר' אברהם'ל ב"יתגדל ויתקדש שמה רבא" מתוך בכי ותחנונים עבר רעד בגופנו. כל מלה — מקור של דמעות, ואנחותיו שברו את גופותינו הרצוצים. ממש הרגשנו בכל רמ"ח אברינו, כי

במנין. אם גם פסקנו זה חרשים ושנים מלהתפלל מתוך הסדור את התפלה השגורה, אין אנו מרגישים שום מוסר כליות ואין הלב נוקף. כלום אין תפלתנו בשעת ההסתערות, כשרמונים ופצצות מזמזמים מעל לראי-שנו — תפלה! — אמנם זו אינה כתובה בסדור ונאמרת היא בלי מלים; כרם יש בה יותר מן הוודוי ורוויה היא רחמים וצער עולם. אולם בראש השנה, ביום הדין, מתעורר החפין להתפלל דווקא ב"מנין" עם עוד יהודים וביחד לישפוך שיה.

שכסנו עצה באיזה אופן אפשר לכנס מנין יהודים. לא רחוק מכאן הונים גדודים אחדים, בלי ספק ימצאו ביניהם יהודים. עליו נפל הגורל ללכת ולחפש. אחר הצהרים שמתי לדרך פעמי. הולך אני מקבוצה לקבוצה וסוקר את פני החיילים היושבים. הריני מכיר ביניהם כל עמי אוסטריה וישמע שפות ולשונות של כל הלאומים החוסים בעל מלכותו של הקיסר פרנץ יוסף. מן הצד, תחת אילן, יושב חייל וכותב מימין לשמאל, ראשו נטוי על הנייר, ידו רועדת ושפתיו ממלמלות כל מלה טרם שמוציאת את תקונה על הנייר המקומט והרטוב מדמעות. ידעתי: זהו יהודי. הוא הרים את עיניו כנגדי ושוב לא היה מקום לפקפק. זוג עינים שחורות, פנים עדינים ומבט שכולו אומר רוך. על חזהו אות הצטיונות, וצלב-הזכרון של המלחמה האחרונה בכוסניה. התודעתי אליו. הוא בנו של שוחט — ובעצמו ג"ב מתכונן להיות שוחט — מעיירה קטנה בגליציה. זה לו השנה השלישית בחזית, ועבר בכל שבעת — או יותר — מדורי הגיהנום. את המות אין הוא ירא; במשך השנים מתרגלים לכך. מיצר הוא רק על אשתו ובניו שנשארו ישם בחוסר כל. גרם לו מזלו שעבר עבירה קלה: לא מלא כרגע אחרי פקודת סגן הקצין, ונענש שנטלה ממנו הזכות לחופשה. עתה יושב הוא וכותב לבני ביתו מכתב ברכה לשנה החדשה, ומאחל להם שנת פרנסה ושלוה, שנת היום ואריכת ימים... מביט אני עליו וחושב: כמה מגוחכים ותמימים הם האנשים! הוא, החייל העלוב, שהמות אורב לו על כל צעדו, העומד על פי תהום שכבר בלעה מיליוני אנשים, ומי יודע אם לא יזחר-מחרתים תבלע גם אותו — הוא מאחל לאשתו ולבניו חיים ואריכת ימים — ואת עצמו יזכח! מה גדולה התקוה, מה אדיר רגש הבטחון לחיינו המקנן בלבנו. בטחון

אמנם זהו יום דיננו וזכה צריכים לעמוד לפני השופט שבידו נתון גורלנו, גורל היוגו. בהידה הדבר בעיני עד היום: איך אפשר לו לאדם לישפוך כל כך הרבה דמעות, כמו ששפך שליה הציבור שלנו בתפלת מוסף זו. ואנו, שני מנינים היוליים יהודים, עמדנו בפופים, שופכים את לבנו ומתמוגגים בדמעות גם אנו. שעות אהדות נמשכה תפלת מוסף זו והש"ן שלנו לא זו במקומו — עד שנפל מתעלה.

ביום ב' של ראש השנה הקיצונו לקול רעם תוההים כבדים. ההרים רעדו ומחנות אוירונים זמזמו מעל לראשינו והשליכו פצצות. ים של אש ואבנים נתק ממעל, והקצינים במגלבים שבידם האיצינו בנו למהר ולהתכונן: החזית בסכנה!

עצוים אד-הרים סתוי עזבנו את עורף החזית. וכל מה שאנו קרבים מהרבים סימני הקרב הסוער. מחנות פצועים עוברים ומתוך הבור שעל יד הכביש מביטות עליונו עינים זגוגיות של היול מת, כאלו תובע הוא מאתנו עלבון מותו.

נזכרתי בשליה ציבור שלנו, שגם הוא שייך לאותו הגדוד, ששרידינו עברו על פנינו. הוא נמצא עתה בקו הראשון וים האש מרובז בלפני הקו הזה. כלום אפשר שיצא משם? החמי נכמרו עליו בעל את קרוב ובלבי התפללתי שבזכות תפלתו לא ישלט בו הכדור ויצא היל

אחרי הודש ימים עזבנו שוב את החזית. בעמק לא רחוק מן המרפאה הצבאית נמצא בית קברות של היוליים. איזה כוח נסתר משבני שמה ביום סתיו מעונן. נבנסתי לבית הקברות. הולך אני בין הקברים התלולים וקורא מעל לוחות העץ התקועים בעפר השתוח שמות כל בני העמים שהקריבו את חייהם לכבוד אוסטריה. ביניהם גם את שמו של "החייל הרגלי אברהם א. נולד בק. גליציה, נשוא, נפל ב-17 לספטמבר 1916". זה היה יום ב' של ראש השנה.

תפלתו האחרונה תשאר חרוטה בזכרוני לכל ימי חיי.

אנטוורפן, אלול תרצ"א.